

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

IV 2013 8

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Горан Максимовић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

УДК 821.163.41.09-32
DOI 10.7251/fil1308309m

ПРОСТОРИ СТАНКОВИЋЕВЕ ПРИПОВЈЕДНЕ ПОЕТИКЕ

Милосављевић Милић, Снежана (2013), *Отпори и прекорачења (Поетика приповедања Боре Станковића)*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

Књига огледа и расправа из научне области нове српске књижевности *Отпори и прекорачења (Поетика приповедања Боре Станковића)*, аутора проф. др Снежане Милосављевић Милић, ванредног професора за теорију књижевности и методологију проучавања књижевности на Департману за српску и компаративну књижевност Филозофског факултета Универзитета у Нишу, обухвата укупно девет огледа посвећених истраживању дјела Бориса Станковића. Ради се о текстовима који су највећим дијелом написани у оквиру научног пројекта *Поетика српског реализма*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије у раздобљу од 2010. до 2014. године, а углавном су претходно презентовани као саопштења на научним скуповима и конференцијама.

Огледе наводимо према ауторовом редослиједу: „Наративна трансмисија фолклорне грађе у раним приповеткама Боре Станковића“, „Апелативне форме приповедања у приповеткама Боре Станковића“, „Метафора границе као модел читања Станковићеве поетике еротског“, „Одлике фокализованог приповедања у приповеци *У ноћи*“, „Second-person наратив у приповеци *Увела ружа*“, „Модернистички наратив романа *Нечиста крв*“, „Историјско време и наративни темпо у роману *Газда Младен*“, „Наративни алтеритети и дестабилизација реалистичке мимезе у рома-

ну *Газда Младен*“, „Јерес читања – рецепција *Божјих људи* у књижевној критици“. На крају рукописа налази се и кратка ауторска забиљешка, у којој су наведени извори о томе гдје су први пут објављени уврштени текстови и у којим околностима су написани.

Књига *Отпори и прекорачења (Поетика приповедања Боре Станковића)* представља монографску студију сачињену од расправа утемељених на интерпретативном, нараторолошком и естетичком приступу у којима су обухваћени недовољно или потпуно неистражени феномени приповједне поетике Бориса Станковића. Када је ријеч о нараторолошким истраживањима, утемељена су на сазнањима и достигнућима структуралистичких и постструктуралистичких методолошких школа и теорија. Односи се то на наративну трансмисију фолклорне грађе у приповједни дискурс, на апелативне форме приповиједања, на особине фокализованог приповиједања, на специфичне облике наративне приповиједе *Увела ружа*, на поступке модернистичког наратива у роману *Нечиста крв*, на историјско време и наративни темпо у роману *Газда Младен*, затим и на дестабилизацију реалистичко-миметичког поступка у роману *Газда Младен*, те на специфичну рецепцију збирке прича *Божји људи*.

У раду „Наративна трансмисија фолклорне грађе у раним приповеткама Боре Станковића“ истражен је Станко-

вићев однос према одређеним аспектима фолклорне грађе из сфере обредно-обичајног комплекса у три ране приповијетке: *Ђурђевдан*, *Наш Божић* и *Стари дани*. При томе је посебно анализиран начин наративизације ове грађе који обухвата позицију јунака, наратора, наратора и аутора, а затим је разматран и однос хронотопских равни, оквирне и унутрашње приповијести, као и однос наратије и коментара. У раду „Апелативне форме приповедања у приповеткама Боре Станковића“ издвојена су три типа апелативног наратива који су носиоци наративног, реторичког и комуникативног потенцијала приповједачевог говора, а поред апострофе, као доминантне фигуре које јачају реторичку страну апелативног наратива издвојене су: реторичко питање, емфаза, метонимија и метафора. У раду „Одлике фокализованог приповедања у приповеци *У ноћи*“, показано је како у књижевном тексту најчешће није досљедно спроведен само један тип фокализације, већ је чешће промјенљиво фокализовано приповиједање у којем се смјењује нефокализована наратија с фокализованом, а посебно је наглашено да је приповиједање кроз лик у књижевним дјелима с краја 19. вијека означило почетак модернистичке прозе и раскид с дотадашњом реалистичком традицијом. У приповиједи *У ноћи* (1899) употреба унутрашње фокализације у функцији је приказивања драматике унутрашњих стања јунака, а са мимезе објективне стварности тежиште је помјерено на мимезу субјективне перцепције. Посебно је наглашено да надолазећу прозу модерне овдје најављују реторичка средства елипсе, силепсе, емфазе, говор тијела, поетизација и симболизација исказа и укрштање фолклорне поетике с модерном психолошком наратијом. У раду „Second-person наратија у приповеци *Увела ружа*“, анализирана је ТИ форма приповиједања с наратолошких пози-

ција и унутар лудичког оквира фикције. При томе је успјешно уочена динамика фикционалног стапања, која прати промјену наративних нивоа и динамику наративних идентитета субјеката: наратора, јунака и наратора. Указано је на наративне и лудичке импликације ТИ протагонисте, као и на колизију између наративног и доживљајног ЈА субјекта. Промјене лудичких нивоа стапања протумачене су као последица поигравања са стратегијама жанра, перспективе и наративног гласа. У раду „Модернистички наратив романа *Нечиста крв*“ анализирани су итеративни и виртуелни наратив као два иновативна поступка која одликују модернистички поступак овог познатог Станковићевог романа. Док се реторичка снага итерације огледа у њиховој хиперболичкој, метонимијској и темпоралној функцији убрзавања наративног ритма, виртуелни наратив има улогу карактеризације и антитетичку функцију према основном току и исходишту приче, указујући при томе на могуће и паралелне токове приче. При томе је наглашено да су итеративно приповиједање и виртуелни наратив у роману *Нечиста крв* они наративни поступци који представљају новину у односу на дотадашњу поетику приповиједања, а да се на језичком плану Станковићеве итерације препознају по употреби приповједачког аориста. У раду „Историјско време и наративни темпо у роману *Газда Младен*“ анализирана је релација између историјског времена и наративног темпа у овом незавршеном Станковићевом роману, а тематизацијом историјских збивања која се односе на ослобађање Враћа од Турака 1878. године, писац је увео објективну хронотопску позадину за обликовање јунакових судбина, док је промјенама наративног темпа постигнута временска амбивалентност која је карактеристична за релацију између историје и приче. У раду „Наративни алтеритети и дестабили-

зација реалистичке мимезе у роману *Газда Младен*“, анализирани су облици виртуелног наратива у роману *Газда Младен*, и то: *симулирани наратив* и *контрачињенични наративни алтеритети*. Док симулирани наратив означава такав облик дјеловања ликова када се они претварају и када свјесно стварају привид реалног, контрачињенични наративни алтеритети присутни су у оним дијеловима романа у којима се налазе хипотетички али неостварени наративи. Иако се у социјалној мотивацијској равни или на плану психолошког обликовања ликова, поготово када је у питању расцјеп у јунаку, може разумјети логика и значење ових наративних алтеритета, посебно је добро наглашено да њихово амбивалентно (не)присуство уноси у Станковићев наратив неравнотежу и снажан ефекат дестабилизације карактеристичан за модернистичку прозу. У раду „Јерес читања – рецепција *Божјих људи* у књижевној критици“ истражена је историја критичког читања збирке приповједака *Божји људи*. При томе, Снежана Милосављевић Милић полази од најранијих критика објављених непосредно након појаве збирке (Ј. Скерлић, Ј. Максимовић, И. Ивачковић, Ј. Продановић), а затим прати њену рецепцију у међуратном периоду (В. Петровић), као и у савременој књижевној критици и историји српске књижевности двадесетог вијека (В. Глигорић, Р. Вучковић, Ј. Деретић, Љ. Пешикан Љуштановић, М. Недић, С. Денић). Прецизна компаративна анализа критичких текстова показала је да у читању ове Станковићеве збирке прича посебно важно мјесто припада рецепцији хришћанских мотива и религиозне идеолошке подлоге, која је код критичара наслућивана, прећуткивана, која је остала незапажена или је претјерано глобификована и посебно апострофирана.

Када је ријеч о истраживањима естетичких и психолошких феномена у

књижевним текстовима, анализе су утемељене на сазнањима савремене херменеутике и постфројдистичких психоаналитичких теорија, а најпотпуније су исказане кроз истраживање феномена еротског у дјелу Боре Станковића. Посебно то долази до изражаја у раду „Метафора границе као модел читања Станковићеве поетике еротског“, у којем су описане одлике еротског писма у приповијеткама *Нушка* (1899) и *Вечити пољубац* (1907). При томе, Снежана Милосављевић Милић полази од метафоре границе као интерпретативног модела којим се објашњавају вишеструка значења на релацији: појединац – колектив, фолклорно – митско, етос – ерос, ужитак – репресија, мимеза – симболизација, прича – дискурс, наративно – драмско. У *Нушки* је симбол границе зид који раздваја јунакињу од вољеног младића. Неостварење еротске жеље због немогућности превазилажења патријархалних табуа води јунакињу само до виртуелног и первертираног ужитка који се остварује метонимијским замјенама унутар прихватљивог обредно-митског контекста, каква је разуздана игра дјевојака у сцени отимања „буле“. Супротстављајући етос и ерос, Станковић није интензивирао социјалне импликације тог односа, колико је нагласио трагику жене која је остала распућена између личног и колективног идентитета. Ту судбину дијели и јунак друге приповијетке *Вечити пољубац*. Прелазак из стварног свијета у сан и ирационално јесте опет само једно виртуелно прекорачење којим се постиже преображај јунака. Еротском доживљају је сада приписана моћ сублимације у којој се, као у понору, доживљава искуство апсолутне среће, али и сусрета са смрћу. Компромисно прихватајући обемишљени паланачки живот, јунак остаје заточеник вјечитог сна о правој и свременој љубави. Тако је наспрам нарративне и драмске конкретности у ана-

Горан Максимовић

лизи успјешно препозната и она друга страна Станковићеве поетике еротског, која је дата у знаку мелодраматике и ироније, што је свакако типична одлика модерног прозног дискурса.

Рукопис књиге *Отпори и прекорачења (Поетика приповедања Боре Станковића)* има интерпретативни, теоријски и естетички карактер, тако да су с правом у анализу феномена поетике приповедања Борисава Станковића, поред сазнања српске науке о књижевности (Јован Скерлић, Владимир Ђоровић, Бранко Лазаревић, Милан Кашанин, Велибор Глигорић, Димитрије Вученов, Борислав Првуловић, Радмила Пешић, Владимир Јовичић, Јован Деретић, Радомир Ивановић, Радован Вучковић, Новица Петковић, Марко Неђић, Слободанка Пековић, Душан Иванић, Јован Делић, Станиша Тошић, Љиљана Пешикан Љуштановић, Душан Маринковић, Сунчица Денић, Горан Максимовић, Драгана Вукићевић, Бојан Чолак), укључена и достигнућа репрезентативних књижевнотеоријских и лингвистичких студија (Бахтин, Кајзер, Бут, Лотман,

Женет, Штанцл, Хамбургер, Мике Бал, Русе, Успенски, Тодоров, Четмен, Принс, Еко, Хачион, Фелан, Јуриј Марголин, Фиш, Изер, Епштејн, Дорит Кон, Жан-Мари Шефер, Најал Луси, А. Палмер, А. Марчетић, М. Ковачевић), те естетичких, психоаналитичких и културолошких (Хартман, Бергсон, Фројд, Батај, Фуко, Пас, Лукач, Гадамер, Калер, Јеротић, Епштејн, Чоловић, Елијаде, Константиновић, Кристева, Лиотар, Шефер, П. Жане, Ж. Бодријар, С. Слапшак, Љ. Долежел).

Књига *Отпори и прекорачења (Поетика приповедања Боре Станковића)*, аутора проф. др Снежане Милосављевић Милић, представља дјело које на креативан и оригиналан начин обрађује поетичке, наратолошке и естетичке аспекте дјела Борисава Станковића, те као такво значајно помјера границе досадашњих научних сазнања о књижевном опусу овога писца, као и сазнања о цјелокупној прози српске модерне.

goran.maksimovic@filfak.ni.ac.rs